

ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΑΙΤΙΑ ΜΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ;

Αντώνης Δ. Μαγγανάς

Καθηγητής Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Επισημαίνεται ότι η αύξηση των εγκλημάτων κατά της περιουσίας μπορεί να αποτελέσει την αιτία μιας καθολικής αναμέτρησης ανάμεσα σε "έχοντες" και "μη έχοντες". Ως λόγοι αυτής της κατάστασης αναφέρονται: η "ελαστικότητα" και "σχετικότητα" της έννοιας του εγκλήματος στον συγκεκριμένο τομέα, οι κανόνες λειτουργίας μιας "ελεύθερης οικονομίας" που δείχνουν ανεκτικότητα, αν δεν ενθαρρύνουν ορισμένες δραστηριότητες που τοποθετούνται συχνά ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία, ο ρόλος των νέων στη σύγχρονη κοινωνία, αλλά και η ανυπαρξία ή ακαταλληλότητα των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών.

Εισαγωγή

Τοποθέτηση του φαινομένου: Πολλαπλασιασμός των αδικημάτων κατά της περιουσίας.

I) Μορφές με τις οποίες εμφανίζεται η εγκληματικότητα κατά της περιουσίας.

II) Τα αίτια:

1. Σχετικότητα της έννοιας του αδικήματος
2. Οι κανόνες λειτουργίας μίας "ελεύθερης οικονομίας".
3. Η θέση των νέων στη σημερινή κοινωνία
4. Ο ρόλος του Κράτους και των διαφόρων υπηρεσιών

III) Μέσα για την αντιμετώπιση του φαινομένου

Συμπερασματικές σκέψεις και προτάσεις

Εισαγωγή

Τοποθέτηση του φαινομένου. Πολλαπλασιασμός των αδικημάτων κατά της περιουσίας.

Εδώ και αρκετά χρόνια, η ανθρωπότητα ζει μιά ειρηνική περίοδο, υπό την έννοια ότι δεν υπήρξε "παγκόσμιος πόλεμος" για 50 περίπου χρόνια παρά μόνο "τοπικές" και "περιορισμένες" συρράξεις. Η κατάσταση αυτή ωδήγησε αναμφισβήτητα σε μιά υλική ευημερία που εκδηλώνεται κυρίως με την απόκτηση διαφόρων καταναλωτικών αγαθών (αυτοκίνητα, μοτοσυκλέττες, τηλεοράσεις, video) που τα αποκτούν όλο και περισσότεροι άνθρωποι, και με μεγαλύτερη απ' ότι προηγούμενα ευκολία.

Εκείνοι που δεν μπορούν να αποκτήσουν αυτά τα πράγματα ή που κατέχουν λιγώτερα προσπαθούν, μερικές φορές, να τα περάσουν στην κατοχή τους με μέσα που περνούν καθαρά στην παρανομία. Το "κόστος μεταφοράς" ιδιοκτησίας αυτών των αγαθών γίνεται όλο και λιγώτερο επαχθές.

Η σχέση ανάμεσα στο "κόστος" (ποινή αν κάποιος συλληφθεί και

καταδικασθεί) και τὰ κέρδη μιάς τέτοιας “επιχείρησης” γίνεται όλο και πιό ελκυστική¹:

α) Γιατί οι πιθανότητες να συλληφθεί κάποιος είναι πολύ μικρές (σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας ιδίως για τις κλοπές και τις διαρρήξεις, ανεπάρκεια αστυνόμευσης).

β) Γιατί ο “εξανθρωπισμός” (humanisation) της δικαιοσύνης που παρατηρείται τουλάχιστον στα πιό προηγμένα δικονομικά συστήματα ωδήγησε σε μια πιό ανθρώπινη αντιμετώπιση των παραβατικών συμπεριφορών αλλά και των παραβατών τόσο στο επίπεδο της νομοθεσίας όσο και από την πλευρά των ατόμων που είναι επιφορτισμένα με την εφαρμογή της (δικαστές-αστυνομικοί-σωφρονιστικοί υπάλληλοι). Μερικοί μήνες στην φυλακή μπορεί να ισοδυναμούν με εκατομμύρια. Η επιχείρηση αξίζει τον κόπο.

Όσον αφορά τους ειδικούς της ποινικής επιστήμης και καταστολής (εγκληματολόγους, νομικούς, κοινωνιολόγους) βρίσκονται σήμερα σε αρκετά λεπτή και δύσκολη θέση. Δεν υπάρχει πλέον “εύκολη εγκληματολογία”. Η εποχή όπου ένα μέρος των ειδικών επιστημόνων υποστήριζε ανεπιφύλακτα τους “εγκληματίες” θύματα μιάς υπερκαταναλωτικής κοινωνίας που στηρίζει την επιτυχία στην απόκτηση υλικών αγαθών έχει περάσει. Από την άλλη πλευρά εκείνοι που, στο άλλο άκρο, υποστηρίζουν όπως ο Maurice Cusson την θεωρία του “καθολικού πολέμου” κατά του εγκλήματος, αισθάνονται μερικές φορές άσχημα κάτω από την κριτική των οπαδών της πρώτης θεωρίας (οι οποίοι βέβαια ανήκουν σε διάφορα θεωρητικά ρεύματα).

Στο μέσο, ταξιδεύουν ανήμποροι και αρκετά απογοητευμένοι, αυτοί που αν και δείχνουν κατανόηση απέναντι στο “έγκλημα” και τον “εγκληματία” όπως και μιά ανάγκη απόλυτου σεβασμού των βασικών δικαιωμάτων του ατόμου δεν μπορούν να κλείσουν τα μάτια μπροστά στην επιθυμία και απαίτηση αυτών που κατέχουν διάφορα υλικά αγαθά, να μπορούν να απολαμβάνουν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας μέσα σ’ ένα κλίμα ασφάλειας και ηρεμίας.

Ασφαλώς πρόκειται για μιά εξαιρετικά δύσκολη στην εφαρμογή της (σχεδόν αδύνατη) εγκληματολογία. Και για να μη κατηγορηθούν οι ειδικοί ότι εγκατέλειψαν τη μάχη, στρέφονται προς τα διάφορα προληπτικά μέτρα ίσως τα μόνα ικανά ν’ αποτρέψουν τον καθολικό πόλεμο ανάμεσα σε “έχοντες” και “μη έχοντες”.

Η αφορμή για να εκφράσω τις σκέψεις μου αυτές υπήρξε μιά θρασύτατη κλοπή σε αυτοκίνητο συγγενικού μου προσώπου μιά Κυριακή πρωί γύρω στις 11. Το αυτοκίνητο βρισκόταν παρκαρισμένα 20 μέτρα από το σαλόνι όπου καθόμαστε και συζητούσαμε. Ξαφνικά δύο νεαροί με μηχανάκι σταμάτησαν δίπλα στο αυτοκίνητο, έσπασαν το τζάμι αφού το χάραξαν με μπουζί και έκλειψαν το κασσετόφωνο από τη θήκη του.

Η κλοπή αυτή κόστισε γύρω στις 300.000 δρχ. (τζάμι και κασσετόφω-

νο) εκτός από τη στενοχώρια και το αίσθημα ανασφάλειας που δημιουργήσε.

1. Μορφές με τις οποίες εμφανίζεται η εγκληματικότητα κατά της περιουσίας

Η εγκληματικότητα κατά της περιουσίας έχει εξελιχθεί αφάνταστα τα τελευταία χρόνια ακολουθώντας τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη. Οι δράστες καταφεύγουν όλο και περισσότερο στη χρήση προχωρημένων τεχνολογικών μέσων.

Κατ' αρχάς πρέπει να τονισθεί ένα σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί τα αδικήματα κατά της περιουσίας από εκείνα κατά του προσώπου και που αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες της αλματώδους ανάπτυξης εκείνων της πρώτης κατηγορίας. Στα αδικήματα κατά της περιουσίας λείπει (τις περισσότερες φορές) η άμεση αντιπαράθεση προσώπου με πρόσωπο, θύματος και δράστη. Υπάρχει επομένως δυνατότητα πιό ψυχρής εκτέλεσης και απαιτούν λιγότερη συναισθηματική φόρτιση από εκείνον που τα εκτελεί. Όταν κάποιος αφαιρεί ένα αντικείμενο δεν είναι το ίδιο πράγμα με εκείνον που τραυματίζει ένα άτομο. Η σχέση είναι απρόσωπη με όλες τις συνέπειες αυτού του γεγονότος, ήτοι λίγες πιθανότητες τραυματισμού του δράστη, πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες διαφυγής της σύλληψης, μεγαλύτερο κέρδος με λιγώτερο κίνδυνο.

Μιά βασική διάκριση είναι η χρήση ή όχι βίας ή απειλής βίας. Η πιό απλή μορφή μη βίαιης εγκληματικότητας είναι η κλοπή διαφόρων αντικειμένων (κοσμημάτων-τηλεοράσεων-*video*, ραδιοκασσετοφώνων) από καταστήματα, σπίτια (με τη μορφή διάρρηξης ή όχι) ή από οχήματα. Ακολουθούν οι κλοπές αυτοκινήτων, οχημάτων, σκαφών, ποδηλάτων και άλλων μεταφορικών μέσων. Η τελευταία μορφή μη βίαιης εγκληματικότητας είναι η "οικονομικού χαρακτήρα" όπως η κλοπή με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και τα διάφορα οικονομικά και φορολογικά αδικήματα και γενικά όλα τα αδικήματα του "λευκού περιλαιμίου" (*white collar crime*)².

Η δεύτερη κατηγορία, πολύ λιγώτερο σημαντική αριθμητικά είναι τα εγκλήματα με χρήση βίας ή απειλής. Το άρπαγμα μιάς τσάντας είναι η ελαφρότερη μορφή και ακολουθεί η κλοπή με χρήση βίας και η ένοπλη ληστεία. Εδώ πρέπει να αναφερθούν οι περιπτώσεις χρήσης απάτης στη θέση της βίας όπως όταν οι δράστες εισπράττουν ένα χρηματικό ποσό μεταμφιεσμένοι σε κάθε λογής εισπράκτορες.

Τέλος πρέπει να αναφερθούν οι περιπτώσεις του βανδαλισμού και του χουλιγκανισμού όπου η βία κατά της ατομικής ή δημόσιας περιουσίας ασκείται απρόσωπα και ανεξέλεγκτα με σοβαρές, τις περισσότερες φορές, συνέπειες.

II. Τα αίτια

Οι αιτίες της “εμπόλεμης” αυτής κατάστασης είναι πολλές και ποικίλες.

1. Σχετικότητα της έννοιας του αδικήματος

Η πρώτη και σημαντικότερη είναι η “ελαστικότητα” και σχετικότητα της έννοιας του “αδικήματος”. Ουδέποτε η έννοια αυτή είχε τόση σχετικότητα. Άν για ωρισμένα άτομα η αφαίρεση ενός αντικειμένου που ανήκει σε άλλον αποτελεί αδίκημα για άλλους η πράξη αυτή δεν είναι παρά μία προσπάθεια “ανακατανομής” των υλικών αγαθών. Επί πλέον ο M. Cusson μιλά για μιά ανοχή και κοινοτυποποίηση της κλοπής³. Κατά μιά υπόθεση ο πολλαπλασιασμός των εγκλημάτων κατά τη διάρκεια των ετών εξήντα, προκάλεσε, περίεργα, μιά έννοια ανοχής. Λόγω του ότι οι περισσότερες κλοπές, θεωρούμενες μιά προς μιά προκαλούσαν μικρές υποκειμενικές ζημιές, το κόστος της θυματοποίησης έπεφτε κατά τρόπο διάχυτο σε όλο το κοινωνικό σώμα (αύξηση των τιμών των αγαθών). Έτσι παρατηρήθηκε το παράδοξο φαινόμενο ο πολλαπλασιασμός της εγκληματικότητας να συντελέσει στην αύξηση μέχρι ενός σημείου της ανοχής ως προς αυτή. Εάν πολλαπλασιάζεται η εγκληματικότητα (μικρή και μέση) θα καταλήξουμε σιγά σιγά να τη θεωρούμε σαν τμήμα των φυσιολογικών δυσχερειών της ζωής και δεν θα προκαλεί πλέον αγανακτισμένες αντιδράσεις που προκαλούσε άλλοτε⁴.

Στη σύγχυση αυτή συντελεί πολύ και η απουσία μιάς “συνολικής” αντεγκληματικής πολιτικής από μέρους του Κράτους. Η ποινικοποίηση ωρισμένων συμπεριφορών που καλύπτουν νέες κοινωνικές αξίες και η αποποινικοποίηση άλλων δεν γίνεται με βάση μιά γενικότερη φιλοσοφία με αποτέλεσμα οι πολίτες να βρίσκονται σε μεγάλη σύγχυση απέναντι στο τι αποτελεί αδίκημα ειδικά στον τομέα των αδικημάτων κατά της περιουσίας και γενικότερα των εγκλημάτων οικονομικού χαρακτήρα.

Ο νομοθέτης πρέπει να ξεκαθαρίσει τί θεωρεί ως αδίκημα. Την αφαίρεση ενός ξένου αντικειμένου χωρίς δικαίωμα ή την εκδήλωση “πνεύματος ανεντιμότητας” (*esprit de malhonneteté*) μέσω μιάς συγκεκριμένης πράξης;⁵

2. Οι κανόνες λειτουργίας μιάς “ελεύθερης οικονομίας”

Η δεύτερη αιτία έγκειται στους ίδιους τους κανόνες λειτουργίας μιάς “ελεύθερης οικονομίας”. Οι κανόνες αυτοί δεν μπορούν να αποτρέψουν, δείχνουν ανεκτικότητα ή ακόμα και ενθαρρύνουν ωρισμένες δραστηριότητες (“ανταγωνισμός” επιχειρήσεων, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, διάφορες φορολογικές “απαλλαγές”) που άπτονται της παρανομίας και βρίσκονται συχνά στη γκρίζα ζώνη ανάμεσα στο νόμιμο και το παράνομο. Η οικονομική επιτυχία δεν αποδοκιμάζεται αν έχει επιτευχθεί διά μέσου

της "εξαφάνισης" μιάς ανταγωνιστικής επιχείρησης ή με περισσότερο ή λιγώτερο "νόμιμες" φορολογικές εξαιρέσεις. Τέτοιες συμπεριφορές θεωρούνται σήμερα κανόνες του παιχνιδιού. Μεταδίδονται δε ευρέως στο κοινό μέσα από τα Μ.Μ.Ε. και ιδίως την τηλεόραση. Οι νέοι που αφιερώνουν τόσο χρόνο στην τηλεόραση θεωρούν κατά συνέπεια αυτές τις δραστηριότητες όχι μόνο "κανονικές" (normales) αλλά και επιθυμητές αφού οδηγούν στον πλουτισμό και σε μιά γρήγορη κοινωνική ανάδειξη. Και όπως οι περισσότεροι νέοι (κυρίως αυτοί που ανήκουν στα λιγώτερο ευνοημένα στρώματα) δεν έχουν ούτε τα μέσα, ούτε τις γνώσεις, ούτε τις ικανότητες να αυξήσουν την πειρουσία και τη δύναμή τους με τον τρόπο αυτό, επιλέγουν τα πλέον "πρωτόγονα" μέσα που απαιτούν μιά περισσότερη βίαιη επαφή με την πειρουσία και συχνά με το πρόσωπο του άλλου.

"Από την μία προσφέρουμε την ευτυχία σ' όλο τον κόσμο κι' από την άλλη δημιουργούμε τέτοιους ανταγωνισμούς που αυτοί που δεν έχουν τα "μέσα" μένουν έξω από το χορό. Αυτοί είναι εκείνοι που θα σκεφτούν πρώτοι να καταφύγουν στο έγκλημα αφού παρουσιάζεται σαν ένα μονοπάτι που θα τους οδηγήσει γρήγορα στην επιτυχία"⁶.

3. Η θέση των νέων στη σημερινή κοινωνία

Δεδομένου ότι οι περισσότερες κλοπές και διαρρήξεις τελούνται από νεαρά άτομα, είναι απαραίτητο να ασχοληθούμε με το ζήτημα αυτό⁷.

Οι νέοι σήμερα ζουν σ' ένα τελείως διαφορετικό πλαίσιο απ' ότι πριν 50 χρόνια. Τότε το περιβάλλον και οι επιδράσεις που δέχονταν προέρχονταν κυρίως από:

- α) την οικογένεια
- β) το σχολείο
- γ) τη γειτονιά
- δ) τους φίλους
- ε) την εκκλησία

Η σημασία και η επίδραση των παραγόντων αυτών που αποτελούσαν ένα αρκετά συγκεκριμένο πλαίσιο διαβίωσης για τους νέους, μειώθηκε αισθητά με το πέρασμα του χρόνου και μερικές φορές εξαφανίστηκε τελείως. Αυτό οφείλεται είτε σε μιά υποβάθμιση του ρόλου ωρισμένων αξιών (εκκλησία) είτε σε μιά νέα ιεράρχηση αξιών (ρόλος του sex) είτε ακόμα σε μιά άναρχη ανάπτυξη (ρόλος της γειτονιάς).

Η οικογένεια έχει όλο και λιγώτερη επίδραση στους νέους και το σχολείο ακόμη λιγώτερη αφού διάφοροι παράγοντες, όπως ο φόβος να χαρακτηριστεί κάποιος "οπισθοδρομικός" ή "αυταρχικός", ωδήγησαν ώστε οι περισσότεροι γονείς και δάσκαλοι να φοβούνται και να διστάζουν να επέμβουν απέναντι σε μιά συμπεριφορά που δεν εγκρίνουν. Ο ένας επιρρίπτει στον άλλο την ευθύνη αφήνοντας τους νέους μετέωρους να ψάχνουν να βρουν για να στηριχθούν κάποιες κοινωνικές αξίες.

Η κενή θέση που άφησαν οι “παραδοσιακοί” παράγοντες στον ελεύθερο χρόνο των νέων δεν αντικαταστάθηκε όπως θα περίμενε κανείς από τον αθλητισμό, το παιχνίδι, ή άλλες κοινωνικού χαρακτήρα δραστηριότητες αλλά κυρίως από την τηλεόραση. Οι νέοι αφιερώνουν πολύ χρόνο μπροστά στη μικρή οθόνη παρακολουθώντας παθητικά οτιδήποτε χωρίς συχνά, καμιά επιλογή. Πρότυπα και είδωλά τους γίνονται οι διάφοροι ήρωες τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Όμως οι διάφορες επιχειρήσεις παραγωγής ταινιών και βιντεοκλίπ, με στόχο να κατακτήσουν όλο και μεγαλύτερο μέρος της αγοράς βομβαρδίζουν τους νέους με οτιδήποτε, τραβώντας την πελατεία με τη βία, τον αισθησιασμό, το άπιαστο. Και όπως τα μηνύματα προέρχονται από πολλές πηγές η ευθύνη διαλύεται και είναι πολύ δύσκολο ν’ αποδώσουμε συγκεκριμένες ευθύνες σε ένα άτομο, οργανισμό ή επιχείρηση. Εκείνο που είναι σίγουρο, είναι η ευθύνη της τηλεόρασης ως φορέα καθώς και του Κράτους που λειτουργεί κατά τρόπο τελείως αναποτελεσματικό διά μέσου των διαφόρων επιτροπών ελέγχου.

4. Ο ρόλος του Κράτους και των διαφόρων υπηρεσιών

Το Κράτος και οι κρατικές υπηρεσίες εμφανίζονται, με τη σειρά τους, ανήμποροι να αντιμετωπίσουν την κατάσταση αυτή για πολλούς και διάφορους λόγους όπως η απουσία υλικών μέσων αλλά και ένας φόβος να επέμβουν σ’ ένα τομέα που άπτεται των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ας πάρουμε για παράδειγμα την αστυνομία. Τα τελευταία χρόνια οι αστυνομικοί έχουν αλλάξει “προφίλ”. Ο κλασικός παλιός αστυνομικός του οποίου η παρουσία και μόνη αποτελούσε μία απειλή, έγινε ένας επαγγελματίας που αντιμετωπίζει το λειτούργημά του με διαφορετικό τρόπο. Αντικαταστάθηκε από κάποιον που θεωρεί πως τα πλεονεκτήματα που του προσφέρει το επάγγελμά του δεν δικαιολογούν μία κατ’ ευθείαν και βίαιη αναμέτρηση με τον εγκληματία. Και αυτοί οι σπάνιοι που εξακολουθούν να σκέφτονται με τον παλιό τρόπο αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα από τα όρια που θέτει στη δράση τους η ανάγκη για σεβασμό των βασικών δικαιωμάτων του ατόμου. Όσον αφορά δε μία πιθανή χρήση πυροβόλου όπλου για την αντιμετώπιση του δράστη μίας εγκληματικής πράξης, περιλαμβάνει τόσους κινδύνους, πιθανές αρνητικές συνέπειες και προβλήματα που δεν αντιμετωπίζεται σχεδόν από κανένα σαν μία σοβαρή προοπτική μη παίζοντας πλέον τον αποτρεπτικό ρόλο που θα’ πρεπε απέναντι στους εγκληματίες.

Σχετικά με τους μηχανισμούς απονομής της δικαιοσύνης, υπάρχει κι’ εδώ μία ανεκτικότητα που εκδηλώνεται σε όλα τα επίπεδα. Στο στάδιο της ποινικής δίωξης, το φιλτράρισμα που οφείλεται στο μεγάλο αριθμό των υποθέσεων, τη δυσκολία απόδειξης της ενοχής του κατηγορουμένου, αφήνει ήδη έξω από το “κύκλωμα” αρκετές περιπτώσεις⁸.

Η προσφυγή του κατηγορουμένου σ' ένα ικανό και καλά αμειβόμενο δικηγόρο, επιτρέπει εξ' άλλου αναβολές και άλλα δικονομικά εμπόδια⁸ σε μία γρήγορη και αποτελεσματική απονομή της ποινικής δικαιοσύνης.

Όσον αφορά τους ίδιους τους δικαστές, υιοθετούν σήμερα μία περισσότερο ανεκτική και ανθρωπιστική στάση απέναντι στους κατηγορουμένους. Και αυτό όχι μόνο σε σχέση με την ποινή (είδος και ύψος της ποινής) απόρροια της αρχής της εξατομίκευσης, της χρησιμοποίησης πιά "ήπιων" ποινών στην θέση άλλων (χρηματική ποινή αντί φυλάκιση), καθώς και συνέπεια της χρησιμοποίησης των εναλλακτικών ποινών αλλά και στο επίπεδο της ερμηνείας και εφαρμογής της ουσιαστικής νομοθεσίας.

Το σημείο αυτό είναι πολύ σημαντικό διότι αφήνει να υπεισέλθουν στην κρίση του δικαστή οι βαθύτερες προσωπικές και πολιτικοφιλοσοφικές θεωρήσεις των διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων.

Τέλος, όσον αφορά τον ίδιο το νομοθέτη βρίσκεται κι' εκείνος συχνά σε πλήρη σύγχυση. Θέλοντας ν' ανταποκριθεί στις καινούργιες κοινωνικές ανάγκες και να ακολουθήσει τη γενική εξέλιξη η οποία εμφανίζεται τελειώς αντιφατική (ομόφωνη καταδίκη του θεσμού της φυλακής και ταυτόχρονη κατασκευή νέων σωφρονιστικών καταστημάτων) δεν έχει καμία πολιτική "συνόλου" για ν' αντιμετωπίσει την εγκληματικότητα⁹. Υιοθετεί συχνά μία συμπεριφορά σπασμωδική και αποσπασματική χαρακτηρίζοντας ωρισμένες πράξεις σαν εγκλήματα (π.χ. προσβολή του περιβάλλοντος) ή αφαιρώντας από άλλες αυτό το χαρακτηρισμό (η άμβλωση υπό ωρισμένες προϋποθέσεις) χωρίς να έχει μία γενική γραμμή και κατεύθυνση¹⁰. Φαίνεται έτσι να αντιδρά απλά στις πιέσεις της κοινής γνώμης ή ωρισμένων ομάδων της κοινής γνώμης. Η προετοιμασία μιάς καινούργιας νομοθεσίας είναι ελαττωματική κυρίως διότι δεν υπάρχουν τα απαραίτητα χρήματα. Ολόκληρα στάδια υπερπηδούνται πριν ένα σχέδιο νόμου έρθει για συζήτηση στη Βουλή (π.χ. συμμετοχή του κοινού και των "ειδικών" στην προκαταρκτική παρουσίαση του νόμου).

Όλη αυτή η κατάσταση οδηγεί σε μία ατιμωρησία για τους δράστες και ένα αίσθημα αδυναμίας για τους επιφορτισμένους με την εφαρμογή των μηχανισμών της ποινικής καταστολής. Μιά αδιαλλαξία των μεν και μία μεγάλη ανεκτικότητα των δε. Ιδού μία κατάσταση που φαίνεται να οδηγεί σε πλήρες αδιέξοδο. Τί πρέπει να γίνει στην περίπτωση αυτή; Να εγκαταλείψουμε κάθε προσπάθεια κι ελπίδα, περιμένοντας την καθολική και γενικευμένη αναμέτρηση, της οποίας δεν γνωρίζουμε ούτε την έκταση ούτε τις συνέπειες. Δεν πρέπει ν' αμφιβάλουμε πάντως ότι θα είναι ολέθριες για το κοινωνικό σύνολο.

III. Μέσα για την αντιμετώπιση του φαινομένου

Η κατάσταση αυτή προκάλεσε και προκαλεί αντιδράσεις τόσο σε ατομικό επίπεδο από τα θύματα ή υποψήφια θύματα όσο και σε συλλογικό

επίπεδο από το Κράτος ή άλλες οργανώσεις. Διάφορα μέσα προτείνονται για την προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας. Πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις προστασίας έχουν εισέλθει στην αγορά δυναμικά εφ' όσον οι ιδιώτες είναι διατεθειμένοι να καταβάλλουν σημαντικά ποσά για να προστατέχουν τα υλικά τους αγαθά.

Αυτοκίνητα-περίπολοι, κλειδαριές ασφαλείας, συστήματα συναγερμού ιδιωτική αστυνόμευση, ιδού μερικά από τα μέσα που χρησιμοποιούνται κατά τρόπο συχνά άναρχο για απάντηση στο φαινόμενο. Η "άναρχη" αυτή χρησιμοποίηση προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων παίρνει συχνά τη μορφή της αυτοάμυνας και εγκυμονεί μεγάλους κινδύνους για ατυχήματα ή κατάφορης προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων.

Μιά απαρίθμηση των μέσων που χρησιμοποιούνται ή θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την πρόληψη και καταστολή θα μας δείξει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του κάθε μέτρου.

Όσον αφορά τα διάφορα υλικά μέτρα αφορούν κυρίως την ενεργητική ή παθητική αυτοάμυνα. Η έννοια της αυτοάμυνας έχει αποκτήσει μεγάλη επικαιρότητα εδώ και μερικά χρόνια. Με την ενεργητική της μορφή όπως η χρήση γυμνασμένων σκυλιών, τα ηλεκτροφόρα σύρματα, τα πυροβόλα όπλα, τα παγιδευμένα με εκρηκτικά αντικείμενα και την παθητική αυτοάμυνα όπως η χρήση κλειδαριών ασφαλείας συστημάτων συναγερμού, εσωτερικών κυκλωμάτων video κλπ.

Ατυχήματα πολλά έχουν γίνει σε διάφορες χώρες από τη χρήση εκρηκτικών ή γυμνασμένων σκυλιών (π.χ. ο σκύλος που δάγκωσε το παιδάκι που έπαιρνε ανέμελο ένα πακέτο καραμέλες από ένα ράφι) με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν δύσκολα νομικά ζητήματα για τα ποινικά δικαστήρια και όσον αφορά τα όρια και την υπέρβαση των ορίων της νόμιμης άμυνας.

Όσον αφορά την προσφυγή σε ιδιωτικές επιχειρήσεις ασφαλείας και προστασίας πρέπει να τονισθούν τα εξής: Μπροστά στην αδυναμία (από άποψη αριθμού και μέσων) της κρατικής αστυνομίας για μιά επαρκή αστυνόμευση, διάφορες επιχειρήσεις αλλά και ιδιώτες αναθέτουν σε οργανωμένες ομάδες τη φύλαξη και προστασία μεταφορών χρημάτων, εργοστασίων, ιδρυμάτων, τραπεζών, σπιτιών, αυτοκινήτων. Βέβαια το δικαίωμα του πολίτη για μεγαλύτερη ασφάλεια δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, όμως μεγάλα προβλήματα δημιουργούνται γύρω από τα όρια των εξουσιών και αρμοδιοτήτων αυτών των ιδιωτικών αστυνομικών. Για παράδειγμα ο υπάλληλος ενός πολυκαταστήματος που διατηρεί βάσιμες υπόνοιες ότι ένας πελάτης πήρε ένα αντικείμενο χωρίς να το πληρώσει έχει περισσότερες εξουσίες και δυνατότητες να επέμβει απ' ότι ο απλός πολίτης;

Η ακόμα ο υπάλληλος ασφαλείας ενός εργοστασίου που παρατηρεί ύποπτες κινήσεις κοντά σε επικίνδυνες εγκαταστάσεις, έχει το δικαίωμα μιάς δυναμικής και πόσο δυναμικής επέμβασης; Η τέλος ο συνοδός μιάς

χρηματοποστολής έχει δικαίωμα να χρησιμοποιήσει όπλο και κάτω από ποιές συνθήκες;

Παρ' όλες αυτές τις δυσκολίες, οι επιχειρήσεις ασφαλείας ανθούν και αναπτύσσονται δείχνοντας καθαρά ότι καλύπτουν μιά ανάγκη και ένα κενό για τους ιδιώτες (αλλά και για δημόσιες υπηρεσίες!) που αισθάνονται μιά μεγαλύτερη ασφάλεια. Απομένει να μπει μιά τάξη και να καθορισθεί ένα νομικό πλαίσιο με το οποίο θα ρυθμιστούν τα διάφορα προβλήματα από την ιδιότητα της θέσης του ιδιωτικού αστυνομικού. Το να ισχυρισθεί πάντως κανείς ότι ο θεσμός αυτός μόνο κινδύνους ενέχει για τα ατομικά δικαιώματα και ότι ο χώρος θα' πρεπε να καλύπτεται από την κρατική αστυνομία αποτελεί κάτι το εντελώς εξωπραγματικό.

Για τα άλλα υλικά μέσα πρόληψης όπως η ασφάλιση ενός αντικειμένου, η εγκατάσταση ενός συστήματος συναγερμού ή μιάς κλειδαριάς ασφαλείας ή ακόμα το ανεξίτηλο χάραγμα ενός προσωπικού αριθμού (π.χ. διπλώματος οδήγησης) σε διάφορα πολύτιμα αντικείμενα, αποτελούν μέσα χρήσιμα τα οποία όμως συχνά συνεπάγονται ένα αρκετά σημαντικό χρηματικό έξοδο που ο επωφελούμενος ιδιώτης κρίνει ότι αξίζει τον κόπο να διαθέσει. Κι εδώ θα' θελα ν' αναφέρω την ασυγχώρηση ολιγωρία των υπευθύνων πολυκαταστημάτων και υπεραγορών που διστάζουν να επενδύσουν σε σύγχρονα και αποτελεσματικά μέτρα ασφαλείας με συνέπεια να λαβαίνουν χώρα στην Ελλάδα απαράδεκτες ληστείες.

Πρέπει να γίνει κατανοητό σε όλους ότι, σήμερα το να απολαύσει κανείς με σχετική ασφάλεια του δικαιώματος της ιδιοκτησίας απαιτεί ένα ωρισμένο κόστος μιάς και πρέπει να προσφύγει στη χρήση προηγμένων τεχνολογικά λύσεων για να απαντήσει σε προηγμένους από τεχνολογική άποψη τρόπους τέλεσης των αδικημάτων.

Μεγαλύτερη σημασία θα δίναμε στα μέτρα καταπολέμησης του φαινομένου που είναι όμως κοινωνικού χαρακτήρα. Και τούτο γιατί η επέμβαση στο στάδιο αυτό έχει μεγαλύτερες πιθανότητες μιάς μακροπρόθεσμης επιτυχίας κυρίως όσον αφορά τους νέους. Μιλάμε για τις παρεμβάσεις στο επίπεδο της οικογένειας, του σχολείου και του ελεύθερου χρόνου που διαθέτουν οι νέοι. Η απασχόληση τω νέων με διάφορες υγιείς απασχολήσεις (αθλητισμός, κέντρα συναντήσεων και συναναστροφών), τα Συμβούλια συνοικιών που μπορούν έγκαιρα ν' αποτρέψουν και αποδυναμώσουν ωρισμένες καταστάσεις "κρίσης" αφού στο επίπεδο της συνοικίας τα πράγματα γίνονται σε πολύ πιό προσωπικό επίπεδο.

Το πρόβλημα των τηλεοπτικών προγραμμάτων πρέπει να ρυθμιστεί με δραστικό τρόπο. Η επιβολή ελέγχων στα προγράμματα που απευθύνονται στους νέους φαίνεται να αποτελεί σήμερα ένα όριο της ελευθερίας έκφρασης παραδεκτό σε μιά σύγχρονη, ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία., Εξ' άλλου το επιχείρημα του H.J. Schneider¹¹ απέναντι σ' εκείνους που αμφιβάλλουν ακόμη για το αν τα προγράμματα αυτά μπορούν να ασκήσουν μιά επίδραση στους νέους είναι σημαντικό. Πώς μπορούμε

πράγματι να ισχυριζόμαστε ότι δεν επηρεάζονται οι νέοι όταν οι ίδιες οι επιχειρήσεις που χρηματοδοτούν τα προγράμματα αυτά διαθέτουν τεράστια χρηματικά ποσά σε διαφημιστικά μηνύματα με στόχο τί άλλο παρά να πείσουν το κοινό να αγοράσει το προϊόν.

Τέλος, πιστεύω πως ένα από τα σημαντικότερα μέτρα για την αντιμετώπιση των αδικημάτων κατά της περιουσίας αποτελεί η δημιουργία μίας ειδικής κρατικής υπηρεσίας συντονισμού και χάραξης των γενικών γραμμών μίας συνολικής αντεγκληματικής πολιτικής. Για παράδειγμα πώς μπορεί να γίνει αποδεκτό να είμαστε στην Ελλάδα μάρτυρες μίας ραγδαίας αύξησης των ενόπλων ληστειών χωρίς να υπάρχει ακόμη καμιά σοβαρή μελέτη ή έρευνα που να προτείνει μιά αντιμετώπιση του φαινομένου όπως έχει γίνει ήδη σε διάφορες χώρες με πολύ θετικά αποτελέσματα.

Η προτεινόμενη κρατική υπηρεσία θα έχει κυρίως συντονιστικό ρόλο στον τομέα συλλογής στοιχείων και στατιστικών, θα ερευνά τα αίτια και θα προτείνει διάφορα μέτρα προληπτικής ή κατασταλτικής φύσης. Θα συνεργάζεται επίσης σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο με άλλες υπηρεσίες μίας και τα οικονομικά εγκλήματα έχουν αποκτήσει διεθνή χαρακτήρα (ξέπλυμα βρώμικου χρήματος).

Συμπερασματικές σκέψεις και προτάσεις

Μπορούμε ακόμα ν' αποφύγουμε την "καθολική σύρραξη" εδώ στην Ελλάδα; Μπορούμε ν' αποφύγουμε την κατάσταση καθολικού φόβου, της απομόνωσης των ανθρώπων μέσα σε "ωχυρωμένα διαμερίσματα" (πραγματικά "χρυσά κλουβιά") όπου για να διεισδύσεις πρέπει να χρησιμοποιήσεις συνδυασμούς αριθμών και να διασχίσεις θωρακισμένες πόρτες, όπως συμβαίνει στις περισσότερες βορειοαμερικανικές πόλεις; Η η μοίρα και των Ελλήνων είναι οι απρόσωπες σχέσεις, η καχυποψία και εχθρότητα απέναντι στον άλλο, το αίσθημα της απόλυτης ανασφάλειας που θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε μιά "σύρραξη" εχόντων και μη.

Χωρίς να είμαστε αισιόδοξοι, προτιμούμε να αντιμετωπίσουμε την κατάσταση με ρεαλισμό επιφέροντας διορθώσεις σε όλους τους τομείς που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με το πρόβλημα. Μιά τέτοια τακτική πάντως είναι προτιμότερη από το να κλείσει κανείς τα μάτια μοιρολατρικά περιμένοντας να εκτραχυνθεί η κατάσταση.

Οι διορθώσεις πρέπει να επέλθουν στα επίπεδα:

- A) Της ποινικής δικαιοσύνης, ήτοι:
 - α) των δικτυικών μηχανισμών
 - β) της απονομής της δικαιοσύνης
- B) Του θύματος
- Γ) Του δράστη
- Δ) Του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου
- E) Του Κράτους

Όσον αφορά τους δικτυκούς μηχανισμούς η αστυνομία πρέπει ν' αλλάξει τελείως νοοτροπία απέναντι στα αδικήματα κατά της περιουσίας. Η στάση των οργάνων της τάξης πρέπει να είναι πιο σταθερή και σοβαρή και να μη δίνουν την εντύπωση ιδίως στο θύμα ότι τα αδικήματα αυτά είναι αναπόφευκτα και το μόνο που μπορεί να κάνει κανείς είναι να σηκώσει μοιρολατρικά τα χέρια μπροστά σε μία τέτοια κατάσταση. Επί πλέον η τακτική ενημέρωση του θύματος για την πορεία της υπόθεσης αποτελεί σημαντικό θετικό βήμα για μία ενεργότερη συμμετοχή του κοινού¹².

Οι εκπρόσωποι της δικαιοσύνης πρέπει κι' εκείνοι, με την σειρά τους, να δείξουν λιγότερη επιείκεια και ελαστικότητα απέναντι στους δράστες τέτοιων πράξεων. Παράλληλα όμως πρέπει να δείξουν περισσότερη φαντασία χρησιμοποιώντας πιο συχνά νέες εναλλακτικές ποινές όπως την κοινωνική εργασία ή μέτρα αστικού ή διοικητικού χαρακτήρα και όχι αναγκαστικά ποινικού.

Οι επιφορτισμένοι με την εκτέλεση των ποινών θα πρέπει να μην υποκαθιστούν στην ουσία τους δικαστές επιφυλάσσοντας μία πιο ήπια μεταχείριση στους δράστες τέτοιων αδικημάτων ή ακόμα αντικαθιστώντας στην ουσία μία ποινή με μία άλλη.

Όσον αφορά το ρόλο του θύματος, οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι συχνά είναι καθοριστικός στα αδικήματα κατά της περιουσίας. Αν το θύμα είχε λάβει περισσότερα και αποτελεσματικότερα προληπτικά μέτρα, ίσως το αδίκημα δεν θα συνέβαινε. Εφ' όσον επομένως η ευθύνη και η "συμβολή" του θύματος είναι μεγάλη υπάρχει απόλυτη ανάγκη πρώτα μιάς συνειδητοποίησης της κατάστασης αυτής από το θύμα με στόχο μία πιο ενεργητική συμμετοχή του στον τομέα της πρόληψης. Τα συνοικιακά, ενοριακά ή γειτονικά συμβούλια με τα διάφορα τηλεφωνικά δίκτυα επιτήρησης και συμπάρστασης κατά τη διάρκεια απουσίας του κατόχου αποτελούν μέσα θετικά που έχουν ήδη δοκιμαστεί μ' επιτυχία στο εξωτερικό.

Σχετικά με το δράστη ενός τέτοιου αδικήματος πρέπει να τονισθεί ότι τα αδικήματα κατά της περιουσίας είναι κατ' εξοχήν ο τομέας όπου κρίνεται απαραίτητη η συμμετοχή του δράστη για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων όπως η αποζημίωση, η κοινωνική εργασία ή ο υπολογισμός μιάς χρηματικής ποινής. Με την ενεργό συμμετοχή του στη διαδικασία αυτή, αντιλαμβάνεται καλλίτερα τη σημασία της πράξης του όσον αφορά τις συνέπειές της στο θύμα και το κοινωνικό σύνολο γενικότερα.

Απαραίτητη κρίνεται και η συμμετοχή του κοινού ιδίως αν θέλουμε τα μέτρα πρόληψης να έχουν κάποια πιθανότητα επιτυχίας. Τα Συμβούλια συνοικιών (*conseils de quartier*) αποτελούν μια ενδιαφέρουσα συνταγή όπου τα άτομα συγκεντρώνονται και διασταυρώνουν πληροφορίες, δημιουργούν ομάδες επιτήρησης κατοικιών ηλικιωμένων ατόμων ή ατόμων που λείπουν σε διακοπές. Από την άλλη πλευρά, διάφορα ιδρύματα, κοι-

νοτικές οργανώσεις ή και μεμονωμένα άτομα μπορούν να αναλάβουν την επιτήρηση ατόμων που εκτίουν διάφορες εναλλακτικές ποινές μετά από ένα αδίκημα (π.χ. προπόνηση αθλητικής ομάδας, εργασίες σε γηροκομείο κλπ.).

Πολλά πράγματα εξαρτώνται από το αν το κοινωνικό σύνολο επιθυμεί να παίξει κάποιον ενεργό ρόλο στην πρόληψη των αδικημάτων αυτών. Για το λόγο αυτό πρέπει να διατεθούν χωρίς δισταγμό ή να αποσπασθούν διάφοροι ειδικοί επιστήμονες (κοινωνικοί λειτουργοί, αστυνομικοί) για να διευκολύνουν και να συντονίσουν το έργο προς την κατεύθυνση αυτή.

Τέλος μένει το Κράτος, όπου προτείναμε παραπάνω την ίδρυση μιάς γενικής διεύθυνσης που θα ασχολείται με τα αδικήματα αυτά και χαράζει τις γενικές κατευθύνσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Το κυριότερο όμως θέμα είναι η κατασκευή μιάς στέρεης θέσης και φιλοσοφίας απέναντι στα εγκλήματα κατά της περιουσίας. Γιατί τα τιμωρούμε; Οι αξίες που κρίνονται προστατευτές είναι καθολικά αποδεκτές; Πώς θα καθοριστεί η βαρύτητα και σοβαρότητά τους σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες αδικημάτων όπως κατά του προσώπου ή κατά των ηθών; Η ανοχή που υπάρχει απέναντι στα αδικήματα αυτά είναι δικαιολογημένη παρουσιάζοντας μιά αντιστοιχία με τους οικονομικούς κινδύνους και ζημιές μιάς οποιασδήποτε επιχείρησης; Πρέπει να τα δεχτούμε σαν αναγκαίο κακό μιάς φιλελεύθερης κοινωνίας μετατοπίζοντας το κόστος στους κοινωνούς και αυξάνοντας τις τιμές; Η υπάρχει παράλληλα και μιά ατομική υπαιτιότητα του δράστη ο οποίος οφείλει να σεβαστεί το δικαίωμα ιδιοκτησίας άλλων στα διάφορα υλικά αγαθά; Πρέπει τότε να καθοριστεί το ακριβές περιεχόμενο αυτού του δικαιώματος. Στην ουσία πρόκειται για ερωτήματα με δύσκολη απάντηση που όμως πρέπει οπωσδήποτε να απαντηθούν.

Υποσημειώσεις

1. *M. Cusson*, Η ποινική εξέλιξη (1988) 2 *Ελλ. Επιθ. Εγκλ.* 31.
2. Η σύσταση Νο.Ρ (81) 12 της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης που υιοθετήθηκε στις 25.6.81 περιλαμβάνει μιά ευρεία και αρκετά πλήρη απαρίθμηση των οικονομικών εγκλημάτων. Βλ. *Στ. Αλεξιάδη*, Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, Θεσσαλονίκη, Σάκουλας 1991, σελ. 167.
3. *M. Cusson*, "Η ποινική εξέλιξη", (1988) 2. *Ελλ. Επιθ. Εγκλ.* 37.
4. *Ibid.*
5. *Law Reform Commission of Canada, Theft and Fraud, Working Paper 17, Ottawa, 1978.*
6. *Gouvernement de Québec, Le vol à main armée; rapport, Québec 1980.*
7. *Ibid.*
8. *Η. Δασκαλάκης*, Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Αθήνα, Σάκουλας 1985.
9. *M. Cusson, supra*, υποσ. 3, σ. 37.
10. *M. Delmas-Marty*, Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη 1990.

11. Το έγκλημα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, (1989) 3-4 Ελλ. Επιθ. Εγκλ. 88.

12. Βλέπε για παράδειγμα τις παρατηρήσεις ωρισμένων θυμάτων:

"Εμείς τα θύματα δεν γνωρίζουμε ποτέ τίποτα". Ένα άλλο θύμα διαπιστώνοντας την απουσία επικοινωνίας, παρατηρεί: "(...) η αστυνομία περιορίζεται να δεχθεί την καταγγελία. Όταν τους ρωτάμε αν κάποια μέρα θα δοθεί συνέχεια στην καταγγελία, απαντούν: "Δεν είναι της αρμοδιότητάς μας, αλλά της αρμοδιότητας της Εισαγγελίας, απευθυνθείτε σ' εκείνους". Πιστεύω πως δεν επιθυμούν να εξηγήσουν ή να πληροφορήσουν τα θύματα". In *J. Fauchère, "Sanction et réparation dans le travail d'intérêt général: Une recherche empirique en region parisienne, (1986). Archives de politique criminelle, σελ. 105.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Σ. Αλεξιάδη, Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας 1991.**
- Σ. Αλεξιάδη, Εγκληματολογία, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας 1990.**
- P. Carlen and D. Cook, *Paying for crime*, Milton Keynes. Open University Press, 1989.**
- J.M. Carroll, *Computer Security*, Los Angeles, Security World Publishing 1977.**
- Commission de réforme du droit du Canada, *Le vol et la fraude*, Document de travail 19, Ottawa, 1980.**
- M. Cusson, *Pourquoi punir?*, Paris, Dalloz 1987.**
- M. Cusson, "Η ποινική εξέλιξη" (1988) 2 Ελλ. Επιθ. Εγκλ. 30.**
- Η. Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Αθήνα, Σάκκουλας 1985.**
- M. Delmas-Marty, *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1990.**
- Gouvernement du Québec, *Rapport du Comité d'étude sur les solutions de rechange à l'incarcération*, Québec, 1986.**
- R. Grondin, *Infractions contre la personne et contre les biens*, Montréal, Y. Blais, 1991.**
- Law Reform Commission of Canada, *Vandalism*, Working Paper, 31, Ottawa 1984.**
- Law Reform Commission of Canada, Report. *Sentencing Reform. A Canadian Approach*, Ottawa, 1987.**
- H.Z. Schneider, "Το έγκλημα και τα Μέσα Μαζικής ενημέρωσης", (1989) 3-4 Ελλ. Επιθ. Εγκλ. 88.**
- Ι. Φαρσεδάκης, *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1991.**